

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Методологія гуманітарних наук»

Ступінь освіти

Бакалавр

Освітня програма

Філософія

Тривалість викладання	7 чверть
Лекції:	2 години
Практичні заняття	2 години
Тривалість викладання	8 чверть
Лекції:	2 години
Практичні заняття:	2 години
Кількість кредитів ЄКТС	6 (180 годин)
Мова викладання	українська

Сторінка курсу в СДО НТУ «ДП»:

<https://do.nmu.org.ua/course/index.php?categoryid=47>

Кафедра, що викладає	Філософії і педагогіки
-----------------------------	-------------------------------

Викладач:

**Осипов Анатолій Олександрович,
Професор кафедри філософії і педагогіки,
доктор філософських наук, професор**

E-mail: Osypov.a.o@nmu.one

Консультації: за окремим розкладом, погодженим зі здобувачами вищої освіти ауд. 116, онлайн-консультації на платформі Teams;

лекції та практичні заняття проводяться відповідно до розкладу.

1. Анотація до курсу

Методологія гуманітарних наук – обов’язкова дисципліна навчального плану підготовки бакалаврів за освітньою програмою «Філософія». Пропонований навчальний курс знайомить студентів із ідеями гуманітарного знання мислителів минулого і сьогодення. Надано змістовний аналіз зміни світоглядної парадигми методології гуманітарного знання. Представлено спадкоємність та відмінність концептуальних основ ідей гуманітарного знання на різних етапах розвитку філософії. Аналізується методологічна основа сучасної методології гуманітарного знання. Курс містить історико-філософський аналіз вчень та творів представників гуманітаристики.

2. Мета та завдання курсу

Мета курсу: формування у студентів теоретичних уявлень про специфіку гуманітарного знання та його актуальність у сьогоденні.

Завдання курсу:

- визначити методологічну та змістовну специфіку методології гуманітарного знання;
- проаналізувати особливості різних підходів до методологічних парадигм культивування гуманітарного знання;
- розвинути навички аналітичного мислення при роботі із першоджерелами.

3. Результати навчання

Аналіз та коментар проблем, пов'язаних із виявленням аспекту гуманітарного знання у науково-теоретичній та соціально-практичній діяльності.
Обізнаність у різних методологічних підходах до природи гуманітарного знання, представлених у філософії ХХ-ХХІ століть.
Навички написання текстів у галузі дослідження проблем методології гуманітарного знання.
Навички реферування, систематизованого огляду та порівняльного аналізу літератури, присвяченої загальним питанням методології гуманітарного знання з окремими науками про людину.
Виклад власних міркувань послідовно, логічно, систематично та аргументовано

4. Структура курсу

ЛЕКЦІЇ
<p>Модуль 1 Методологія наукового пізнання як гносеологічна проблема</p> <p>Тема 1. Філософські засади методології природничо-наукового і гуманітарного знання Особливості пізнавальної діяльності та її інструментарій. Абсолют як загальний масштаб розгортання усього потенціалу людини. Істина як мета пізнання і процес взаємної кореляції пізнаваного об'єкта і пізнаючого суб'єкта. Абсолютна і відносна істина. Діалектика абсолютної і відносної істин як конкретність істини.</p>
<p>Тема 2. Розвиток уявлень про істину та її критерії в історії філософії. Механізм розвитку наукового знання.</p> <p>Об'єктно-ідеалістична концепція Платона. Арістотель про безпосередній чуттєвий досвід як основу єдності суб'єкта. Символ як інструмент осягнення істини. Співвідношення віри і знання у середньовічній теології і філософії. Раціоналізм та сенсуалізм про істину. Метафізична картина світу у філософії XVII-XVIII століть. Діалектичний характер істини в об'єктивно-ідеалістичній концепції діалектики Гегеля. творчості Маркса і Енгельса. Практика як критерій істини.. Проблема істини у філософії ХХ-ХХІ століття. Парадигмальна картина світу та її евристична роль у науковому пізнанні. етапи розгортання змісту нової парадигми.</p>
<p>Тема 3. Наука як соціокультурний феномен. Класифікація наук. Основні етапи розвитку науки.</p> <p>Наука як особлива форма суспільної свідомості. систематизованого знання.Класифікація наук та проблема періодизації історії науки. Класифікація наукового знання в історії філософії. Етапи розвитку науки: переднаука, класична наука XVII-XIX століть, некласична наука першої половини ХХ століття, постнекласична наука другої половини ХХ - початку ХХІ століть.</p>

Тема 4. Формування та розвиток методології природничо-наукового знання у період Нового часу. Природничо-науковий характер філософії Нового часу та становлення методологічної свідомості. Протилежність і взаємодоповнюваність індукції (Ф. Бекон) та дедукції (Р. Декарт) як загальнонаукових методів наукового пізнання. Зародження методології гуманітарного знання. Б. Паскаль про невідповідність механістичного світогляду людським сподіванням і надіям. Необхідність впровадження ірраціоналістичних способів пізнання людини. Форми та рівні наукового пізнання: проблема, гіпотеза, теорія. Особливості емпіричного та теоретичного рівнів наукового пізнання. Класифікація методів наукового пізнання.

Модуль 2 Формування і розвиток методології гуманітарного знання

Тема 5. Особливості гуманітарного знання. Ідеї філософії життя (А. Бергсон, Ф. Ніцше) щодо ірраціональної природи людини. Е. Гуссерль про психічний світ свідомості людини як предмет гуманітарного пізнання.

Філософсько-методологічні проблеми гуманітарного пізнання. Спільне і відмінності природничо-наукового і гуманітарного знання та досягнення методологічної рівноваги між ними. М. Бахтін про діалогічність гуманітарного знання.

Ідея колообігу ходу історії О. Шпенглера, культурний плюралізм соціальних одиниць – цивілізацій як біологічних видів за А. Тойнбі. Дж. Коллінгвуд про принципи, на які повинно спиратися історичне дослідження: дослідження не мертвого минулого, а минуле, яке у певній мірі живе зараз.

Тема 6. Методологія філософської герменевтики В. Дільтея та аксіології баденської школи неокантіанства. При вивченні людини як свідомої істоти неможливе застосування методології природничих наук. Герменевтика – теорія розуміння й інтерпретації – універсальний спосіб існування людини, що пізнає, діє і оцінює.

Знакова сторона тексту та його психологічна складова. Позалінгвістичні фактори, – мотиваційні установки, несвідомі чинники, соціокультурні аспекти при реконструкції об'єктивного сенсу тексту як необхідна умова герменевтичного методологічного стандарту. Співвідношення розуміння і пояснення у методології філософської герменевтики.

Ідеографічні та номотетичні науки за В. Віндельбантом і Г. Ріккертом. Опис особливостей одиничних істотних історичних фактів за допомогою ідеографічного методу. Узагальнення впри номотетичному методі. Філософія як наука про цінності культури осягає неповторність, невідтворюваність, унікальність об'єктів гуманітарного знання.

Тема 7. Методологія соціальних наук М. Вебера. Специфіка соціального пізнання і його методів за Вебером. Предмет соціального пізнання – культурно значуща індивідуальна дійсність, яка містить у собі закономірну повторюваність причинних зв'язків. Перевага уваги до усвідомлення якісного забарвлення подій, духовного їх забарвлення у соціальних науках над кількісною їх характеристикою. Історичність гуманітарного знання та його ціннісний характер.

Суб'єктивні передумови виникнення гуманітарного знання та відображення у ньому особистості автора, його ціннісного виміру. Визначальна роль причинного пояснення у гуманітарному знанні в порівнянні його із законом у природничо-науковому знанні.

Тема 8. Логіка соціальних наук К. Поппера

Метод і соціальні науки. Вибір проблем і критика завжди пробних і попередніх рішень. Суперечки в практичних питаннях як найбільш ефективний метод.

Методи фізики і методи у соціальних науках. Пронатуралістичні і антинатуралістичні концепції мають спільну установку – історизм. Утопічність історичного пророцтва шляхом відкриття «ритмів», «моделей», «законів» або «тенденцій», що лежать в основі розвитку історії. Поппер про тенденції суспільного розвитку які визначаються статистично, і неможливість формулювання законів існування соціуму.

Номіналізм і есенціалізм у методології за К. Поппером. Спільні властивості між природничими і соціальними науками – закони і гіпотези. Необхідність боротьби проти догматичного методологічного натуралізму (сцієнтизму) у природничих і соціальних науках. Плідність використання аналогії між методами соціальних і природничих наук. Науки природничі і соціальні, теоретичні та історичні за Поппером. Гіпотетико-дедуктивний метод обґрунтовує єдність природничих і соціальних наук., яка проявляється: а) початок науки характеризується появою гіпотези, або забобонів, або проблеми; б) метод перевірки гіпотез завжди один і той же – підтвердження або спростування (фальсифікація); в) Результатом перевірок є відбір гіпотез, які витримали випробування, або елімінація тих, які не витримали перевірки, а тому були знехтувані. Критика як принцип наукової об'єктивності. Проблема свободи від оціночних суджень у філософії К. Поппера.

Тема 9. Розвиток ідей філософської герменевтики у ХХ столітті. Передумови формування. Загальна теорія інтерпретації Ф, Шляйєрмахера – мистецтво розуміння чужої індивідуальності. Герменевтика як методологічна основа гуманітарного знання, мистецтво тлумачення літературних пам'яток, (В. Дільтей). Онтологічна герменевтика М. Хайдеггера. Онтологічна герменевтика Г. Гадамера, Ідеї філософської герменевтики Г. Гадамера. Г. Гадамер про діалоговий характер істини. Обмеженість горизонту інтересів науково-теоретичного вчення про метод. Позанаукові способами розкриття істини – мистецтво, філософія і історія. Проблема включеності у предмет дослідження самого суб'єкта дослідження

Філософська герменевтика як досвід світу, який включає безпосередність переживання («досвід життя»), різні форми практичного і естетичного опосередкування реальності («досвід історії», «досвід мистецтва», «досвід філософії»).

Ідея Гадамера щодо природи розуміння. про озуміння спосіб існування людини, що пізнає, діє і оцінює. Невід'ємність розуміння від саморозуміння інтерпретатора; воно є процес пошуку сенсу («суті справи») і неможливе без перед розуміння, – безпередумовного мислення. Інтерпретація тексту – не у відтворенні первинного (авторського) сенсу тексту, а у створенні сенсу наново. Розуміння людиною світу і взаєморозуміння людей здійснюються у «стихії мови». Мова розглядається як особлива реальність, усередині якої людина себе застає. Мова як «горизонт онтології» герменевтики.

Тема 10. Структурний метод у гуманітарних науках (М. Фуко). Основні ідеї французького структуралізму. Концепція «археології знання» М. Фуко.

Тривимірний характер сучасної епістемі: математичні і фізичні науки; науки про мову, про життя, про виробництво і розподіл багатств; філософська рефлексія. Опосередковуючий характер гуманітарних наук у сучасному епістемологічному просторі. Об'єкт гуманітарних наук – людина, яка, знаходячись усередині мови, оточена мовою, уявляє собі, висловлюючи цією мовою сенс виражених нею слів та пропозицій і створює, врешті-решт, уявлення про саму мову.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Модуль 1 Методологія наукового пізнання як гносеологічна проблема

Тема 1. Філософські засади методології природничо-наукового і гуманітарного знання.

1. Особливості пізнавальної діяльності та її інструментарій.
2. Істина як мета пізнання і процес взаємної кореляції пізнаваного об'єкта і пізнаючого суб'єкта.
3. Діалектика абсолютної і відносної істин як конкретність істини.

Тема 2. Вчення про істину в історії філософії.

1. Уявлення про істину в античній філософії.
2. Метафізична картина світу і уявлення про істину
3. Уявлення про істину у філософії ХХ століття.

3. Наука як соціокультурний феномен. Класифікація наук. Основні етапи розвитку науки.

1. Наука як особлива форма суспільної свідомості. систематизованого знання.
2. Класифікація наукового знання в історії філософії.
3. Постнекласична наука другої половини ХХ - початку ХХІ століть.

Тема 4. Формування та розвиток методології природничо-наукового знання у період Нового часу.

1. Природничо-науковий характер філософії Нового часу та становлення методологічної свідомості.
2. Зародження методології гуманітарного знання.
3. Особливості емпіричного та теоретичного рівнів наукового пізнання. Класифікація методів наукового пізнання.

Модуль 2 Формування і розвиток методології гуманітарного знання

Тема 5. Особливості гуманітарного знання.

1. Ідеї філософії життя (А. Бергсон, Ф. Ніцше) щодо ірраціональної природи людини.
2. Філософсько-методологічні проблеми гуманітарного пізнання. 2. Ідея колообігу ходу історії О. Шпенглера.
3. Дж. Коллінгвуд про принципи, на які повинно спиратися історичне дослідження: дослідження не мертвого минулого, а минуле, яке у певній мірі живе зараз.

Лекція: Тема 6. Методологія філософської герменевтики В. Дільтея та аксіології баденської школи неокантіанства.

1. Герменевтика – теорія розуміння й інтерпретації – універсальний спосіб існування людини, що пізнає, діє і оцінює.
2. Знакова сторона тексту та його психологічна складова.
3. Філософія як наука про цінності культури осягає неповторність, невідтворюваність, унікальність об'єктів гуманітарного знання.

Тема 7. Логіка соціальних наук К. Поппера

1. Метод і соціальні науки.
2. Поппер про тенденції суспільного розвитку які визначаються статистично, і неможливість формулювання законів існування соціуму.
3. Науки природничі і соціальні, теоретичні та історичні за Поппером

Тема 8. Методологія К. Поппера.

1. Основні засади наукового (критичного) методу.
2. Номіналізм і есенціалізм у методології за К. Поппером.
3. Науки природничі і соціальні, теоретичні та історичні за Поппером.
4. Єдність методу.

Тема 9. Розвиток ідей філософської герменевтики у ХХ столітті.

1. Передумови формування. Загальна теорія інтерпретації Ф. Шляйєрмахера – мистецтво розуміння чужої індивідуальності.
2. Герменевтика як методологічна основа гуманітарного знання, мистецтво тлумачення літературних пам'яток, (В. Дільтей).
3. Онтологічна герменевтика М. Хайдеггера.
4. Позанаукові способами розкриття істини – мистецтво, філософія і історія. Проблема включеності у предмет дослідження самого суб'єкта дослідження.

Тема 10. Герменевтика Г. Гадамера, П. Рікера, Е. Бетті.

1. Ідеї філософської герменевтики Г. Гадамера. Г. Гадамер про діалоговий характер істини.
2. Позанаукові способами розкриття істини – мистецтво, філософія і історія.
3. Гносеологічна герменевтика П. Рікера. Методологічна герменевтика Е. Бетті.

Тема 11. Основні ідеї французького структуралізму про особливості гуманітарного знання.

1.Епістема як загальний простір знання, спосіб фіксації «буття порядку». на основі якої будуються властиві тій або іншій епосі коди сприйняття, практики, знання, породжуються окремі ідеї і концепції.

2.М. Фуко про місце і роль гуманітарних наук у сучасному епістемологічному полі.

3.Відношення гуманітарних наук взагалі до біології, економіки і філології визначається через «психологічну область»; б) «соціологічну область»; в) область, де панують закони і форми мови.

Обговорення книги: **Поль Рікер. Сам як інший.** – К, Дух і літера, 2000.

5. Технічне обладнання та/або програмне забезпечення

На лекційних заняттях обов'язково мати з собою гаджети зі стільниковим інтернетом.

Активованій акаунт університетської пошти (student.i.p.@nmu.one) на Офіс 365

6. Система оцінювання та вимоги

6.1. Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти за результатами вивчення курсу оцінюватимуться за шкалою, що наведена нижче:

Рейтингова	Інституційна
90...100	відмінно / Excellent
74...89	добре / Good
60...73	задовільно / Satisfactory
0...59	незадовільно / Fail

6.2. Здобувачі вищої освіти можуть отримати **підсумкову оцінку** з навчальної дисципліни на підставі поточного оцінювання знань за умови, якщо набрана кількість балів з поточного опитування та самостійної роботи складає не менше 60 балів.

Максимальне оцінювання:

Теоретична частина	Практична частина		Разом
	При своєчасному складанні	При несвоєчасному складанні	
30	70	30	100

Підсумкове оцінювання (якщо студент набрав менше 60 балів та/або	Диференційований залік відбувається у письмовій формі, складається з 20 тестових запитань, 1 відкритого запитання. Правильна відповідь на запитання тесту оцінюється у 4 бали.
---	---

прагне поліпшити оцінку)	Правильна відповідь на відкрите запитання оцінюється у 20 балів. Відкриті запитання оцінюються шляхом співставлення з еталонними відповідями. Максимальна кількість балів за диференційований залік: 100
---------------------------------	---

6.3 Критерії оцінювання теоретичної частини (разом 30 балів).

Теоретична частина оцінюється за результатами опитування, яке містить 3 питання, кожне з яких оцінюється 10 балів

У разі використання технології дистанційної освіти усне опитування за темами контрольної роботи може проводитися усно з використанням інструментів Office 365 та Zoom.

Правильна відповідь **кожного питання** оцінюється 10 балами, а саме:

- **9-10 балів** – відповідь правильна, точна;
- **7-8 балів** – відповідь правильна, складає 80%;
- **5-6 балів** – відповідь не повна, складає 50%;
- **4-2 бали** – відповідь складає 20-40%;
- **1 бал** – відповідь неправильна повністю;
- **0 балів** – відповіді немає.

6.4 Критерії оцінювання практичної частини (разом 70 балів)

Практична робота передбачає виконання індивідуального завдання (1 завдання) та опанування тем практичних занять (6 тем). Правильна відповідь, або виконане індивідуальне завдання оцінюється максимально 10 балів за означеним вище критерієм. В індивідуальній роботі передбачено оцінювання елементів дослідницьких підходів (аналізу, синтезу, логічної аргументації, узагальнення, реферування та анотування першоджерел тощо).

Індивідуальні завдання оцінюються експертно, спираючись на компетентнісні характеристики, визначені НРК для бакалаврського рівня вищої освіти.

7. Політика курсу

7.1. Політика щодо академічної доброчесності

Політика щодо академічної доброчесності регламентується "Положенням про систему запобігання та виявлення плагіату у Національному технічному університеті "Дніпровська політехніка". <http://surl.li/alvis>

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація) робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. Викладач зобов'язаний у такому випадку видати інше індивідуальне завдання.

7.2. Комунікаційна політика

Усі письмові запитання до викладача щодо навчальної дисципліни можуть надсилатися на персональну корпоративну електронну пошту, на платформу Teams та на вайбер викладача.

7.3. Політика щодо перескладання

Роботи, які надано викладачеві для перевірки із порушенням термінів, оцінюються нижчими балами. Перескладання відбувається із дозволу декана у разі поважної причини (наприклад, хвороба).

7.4 Політика щодо оскарження оцінювання

Якщо здобувач вищої освіти не згоден з оцінюванням, він має право опротестувати виставлену оцінку у встановленому порядку.

7.5. Відвідування занять

Для здобувачів вищої освіти відвідування занять є обов'язковим. Причиною невідвідування занять є хвороба, участь в університетських заходах, навчання за індивідуальним графіком та академічна мобільність, що задокументовано. Про причину відсутності здобувач вищої освіти має повідомити викладача особисто або через старосту та самостійно надолужити пропущений матеріал. У разі міжнародної мобільності навчання може відбуватись в он-лайн режимі.

8.Рекомендована література

Основна:

1. Афонов А. П. Філософія : навчальний посібник для студентів нефілософських спеціальностей / А. П. Афонов. – Маріуполь : ПДТУ, 2014. – 175 с.
2. Воронюк О.Л. Філософія. Підручник. К., Медицина. – 2018. – 216 с.
3. Губерський Л. Філософія. Підручник. К., Фоліо. – 2017. – 621 с.
4. Кузь О. М. Філософія науки : навчальний посібник / О. М. Кузь, В. Ф. Чешко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. <https://philarchive.org/archive/СНЕPOS-2>.
5. Малярчук Є. Філософія і педагогіка покликання. – К., Дух і літера. – 2019. – 344 с.
6. Осипов А.О. Онтологія духовності. Монографія. У 2-х кн., Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008 р. – Кн.1. – 240 с. ; Кн.2.– . – 232 с.
7. Осипов А.О. Філософія. Навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форм навчання. Дніпропетровськ, 2014. – 60 с.
8. Осипов А.О. Філософія науки. Методи та форми наукового пізнання. Навчальний посібник для самостійної роботи. Дніпропетровськ. – 2014. – 195 с.

Додаткова:

1. Богачов А. Філософська герменевтика. Навчальний посібник. – Київ, «КУРС». – 2006.
2. Петінова О.Б. Філософія науки. Навчальний посібник. – Одеса. – 2018. – 213 с. <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2132/1/Philosophy%20of%20science%20a%20manual.pdf>.
3. Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця. – К., 2005.
4. Поппер К. суспільство та його вороги. Т.1. – Київ, Основи. – 1994.
5. Рікер П. Сам як інший. -К, Дух і літера, 2000.
6. Феноменологія. Рецепція у східній Європі. Щорічник, ВК ТОВ «Тандем». – 2000.
7. Феноменологія. Рецепція у східній Європі. Щорічник ВК ТОВ «Тандем». – 2001.

8. Філософія науки. Етика та методологія наукового дослідження : навч.- метод. посіб. для підготовки докторів філософії «Doctor of Philosophy» (PhD) / І. Г. Утюж [та ін.]. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2018. – 76 с. <http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream>
9. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2018. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Phil-science.pdf>